

Інклюзивна освіта (Русіна К.В., Токаренко Н.П.)

У 2024-2025 навчальному році, з урахуванням продовження дії правового режиму воєнного стану введеного Указом Президента України від 24 лютого 2022 року [№ 64/2022](#) «Про введення воєнного стану в Україні», затверджений Законом України від 24.02.2022 [№ 2102-IX](#) (із змінами), перевагою є впровадження механізму забезпечення належного надання освітніх послуг здобувачам освіти з особливими освітніми потребами.

Організація інклюзивного освітнього процесу має враховувати вимоги законодавства, відповідні міжнародні рекомендації (стандарти) та інші нормативно-правові акти, що регулюють відносини у сфері освіти, соціального захисту та соціальної реабілітації осіб з особливими потребами та є основою для запровадження ефективного інклюзивного навчання.

Міжнародні документи та законодавчі акти	Дата створення
Загальна декларація ООН про права людини	1948
Конвенція ООН про боротьбу з дискримінацією в галузі освіти	1960
Конвенція ООН про права дитини	1989
Закон України «Про основи соціальної захищеності осіб з інвалідністю в Україні»	21.03.1991 № 875-XII із змінами
Саламанська декларація про принципи, політику і практичні дії у сфері освіти людей з особливими потребами	1994
Конституція України	28.06.1996 № 254к/96-ВР із змінами
Конвенція ООН про права осіб з інвалідністю	2006
Концепція розвитку інклюзивного навчання	01.10.2010 № 912
Закон України «Про освіту»	05.09.2017 № 2145-VIII із змінами
Закон України «Про повну загальну середню освіту»	16.01.2020 № 463-IX із змінами
Національна стратегія із створення безбар'єрного простору в Україні на період до 2030 року	14.04.2021 № 366

План заходів на 2023 - 2024 роки з реалізації Національної стратегії із створення безбар'єрного простору в Україні на період до 2030 року	25.04.2023 № 372
Національна стратегія розвитку інклюзивного навчання на період до 2029 року та затвердження операційного плану заходів з її реалізації на 2024 - 2026 роки	07. 06.2024 № 527-p

Оскільки основним пріоритетом в умовах військових дій залишається безпека всіх учасників освітнього процесу то при організації освітнього процесу в очному або змішаному режимі слід забезпечити безумовне переривання освітнього процесу, що здійснюється в приміщенні закладу освіти, у разі включення сигналу «Повітряна тривога» або інших сигналів оповіщення. Слід організувати переміщення учасників освітнього процесу до споруд цивільного захисту і забезпечити перебування в них до скасування тривоги, за можливості, продовжити освітній процес в укритті, а після відбою тривоги повернутися до приміщення закладу освіти, організувавши освітній процес з урахуванням необхідного коригування.

Важливим є забезпечення комфортних умов перебування в укритті, у тому числі наявності питної води, речей першої необхідності для дітей, матеріалів, що можуть бути використані для психологічного розвантаження та розвитку дітей.

У листі МОН від 03.08.2023 [№ 1/11479-23](#) «Про методичні рекомендації «Безпечне освітнє середовище: Надання індивідуальної підтримки учням з особливими освітніми потребами під час підготовки до реагування на надзвичайні ситуації» (розроблені ДУ «Український інститут розвитку освіти») зазначено, що план заходів для реалізації безпечного освітнього середовища є цілісною системою. Для того щоб працівники закладу мали належний рівень підготовки до реагування на надзвичайні ситуації та мали змогу надати можливість всім учасникам освітнього процесу знаходитись та функціонувати в безпечному освітньому середовищі треба запланувати низку заходів. Ці заходи включають в себе роботу з вчителями, учнями та батьками.

Задачею педагога в реагуванні на надзвичайну ситуацію буде попередити психологічну травму, відслідкувати та не допустити її розвиток або вплив на дитину на значних для розвитку особистості та соціалізації рівнях.

Отже, в момент реагування, при підготовці до нього та одразу після, кожен вчитель має бути готовим надати психоемоційну підтримку дитині з ООП самостійно, так само як і всьому класу чи групі дітей. Вчитель має підвищити свою компетенцію стосовно засобів профілактики проявів небажаної поведінки кожної дитини під час ситуацій, які вимагають негайного реагування.

Також, є важливим рефлексія та уміння обробки та інтеграції власного досвіду для педагогічного колективу закладу освіти. Педагогічним працівникам важливо вміти опановувати себе, контролювати свою поведінку та зовнішні реакції під час реагування на надзвичайні ситуації.

Побудова психологічно безпечного освітнього середовища передбачає обов'язковий супровід керівника закладу освіти як лідера колективу, особливо в умовах надзвичайних ситуацій. Визначення зрозумілого порядку дій у разі настання надзвичайної ситуації, готовність педагогічних працівників реагувати відповідно до цього порядку, а також підтримка керівника закладу освіти під час повернення до звичного життя після завершення надзвичайної ситуації, є важливим фактором психологічної безпеки та комфорту педагогічних працівників та здобувачів освіти.

Важливо щоб адміністрація школи та педагогічний колектив підтримували зв'язок з батьками, та, якщо можливо, організувати зустрічі під час яких ознайомити батьків з комплексом заходів, які заплановано закладом освіти для реагування на надзвичайні ситуації. Важливо надавати емоційну підтримку сім'ям дітей з ООП, та орієнтовні знання про те, як справлятися з власними реакціями та емоційним реагуванням їх дитини, особливо під час дистанційного навчання.

В роботі по підготовці дітей з ООП до реагування на надзвичайні ситуації є загальні рекомендації та індивідуальні, які треба підбирати саме для конкретної дитини з урахуванням її потреб та можливостей.

Тренування є одним з найважливіших способів підготовки до реагування на надзвичайні ситуації, як в контексті фізичної безпеки, так і психологічної.

Важливо допомогти дітям усвідомити процес тренування та допомогти встановити причинно-наслідкові зв'язки процесу тренування. Чому це відбувається? Чому важливо готуватись? Як важливо себе поводити? Чому варто не боятись, а робити те, чого вже навчився під час тренувань? Таким чином страхи та занепокоєння учня будуть не первинним досвідом в непередбачуваній ситуації, дитина зможе розподілити свою увагу на важливі елементи (алгоритми) власних дій під час реагування на ситуацію.

Під час тренувань важливе значення має адаптація програмових вимог безпеки до віку та індивідуальних потреб та можливостей учнів. Для дітей з ООП в процесі набуття навичок безпечної поведінки та реагування на надзвичайні ситуації педагогам потрібно використовувати більше таких матеріалів, які можна побачити, відчувати, почути (візуальні та рельєфні значки, звукові підказки тощо), корисним буде використовувати більше повторень, та варто враховувати індивідуальний темп тренувань.

Доцільно провести серію занять з соціально-емоційного навчання, які підготують дитину до швидкої зміни обставин навколо неї та реагування на сам факт незапланованих змін, який є досить емоційно вразливим для значної частини дітей з ООП. Діяльність має поєднувати в собі вербальні та невербальні методи та засоби.

У методичних рекомендаціях наведені деякі специфічні особливості дітей з ООП щодо сприймання та реагування, відповідно до категорій освітніх труднощів:

- розлади аутистичного спектру;
- інтелектуальні порушення;
- труднощі в навчанні;
- сенсорні порушення;
- емоційні/поведінкові розлади.

В суспільстві часто недооцінюють вплив травматичних подій на дітей з особливими освітніми потребами та приписують інвалідності та онтогенезу незвичні поведінкові/емоційні прояви та явища, а це не завжди так. Важливо усвідомлювати вплив події на дитину. В контексті військової агресії важливо розуміти, що дітям потрібно більше тренувань, часу, підтримки, настанов. Під час спілкування з дітьми важливо звернути увагу на властиві їм прояви тривожності та занепокоєння, які будуть виражатись в міміці, жестах, зміні мовлення, інтонацій, нервозності. Дитина може прагнути та намагатись досягти ізоляції, відмовляється брати участь в спільних з іншими дітьми видах діяльності, тощо.

Треба пам'ятати, що діти з особливими освітніми потребами більш чутливі до невербальних повідомлень від дорослих та оточуючих людей, особливо інтонацій та виразу обличчя. Тож педагогічні працівники мають пильно слідкувати за власною реакцією, щоб ефективно заспокоїти дітей та надавати їм ефективний приклад для наслідування.

Отже, постійні тренування з дітьми з ООП, рутинні повторення та програвання можливих нестандартних ситуацій, можуть допомогти педагогам, дітям з ООП, їх батькам бути якомога краще готовими до нестандартних подій.

Інклюзивний освітній процес у закладах дошкільної освіти

З урахуванням російської збройної агресії питання створення безпечного, комфортного, інклюзивного середовища для всіх учасників освітнього процесу та підвищення якості освітньої діяльності закладів дошкільної освіти і надалі залишаються пріоритетними.

Міністерством освіти і науки України розроблено рекомендації для працівників закладів дошкільної освіти на період дії воєнного стану в Україні. Документ містить інформацію про організацію освітнього процесу в закладах дошкільної освіти, план та алгоритм дій в умовах воєнного стану для засновників, керівників і педагогічних працівників цих закладів (лист від 02.04.2022 [№ 1/3845-22](#)).

- «Методичні рекомендації щодо здійснення освітньої діяльності з питань дошкільної освіти на період дії правового режиму воєнного стану», розроблені спільно з ДУ «Український інститут розвитку освіти» та ВГО «Асоціація працівників дошкільної освіти» ([додаток 1](#) до листа МОН від 02.04.2022 № 1/3845-22).

- Рекомендації «Щодо здійснення заходів захисту вихованців під час освітнього процесу в умовах воєнного стану та надзвичайної ситуації», розроблені спільно з Державною службою України з надзвичайних ситуацій ([додаток 2](#) до листа МОН від 02.04.2022 № 1/3845-22).

- «План дій вихователя закладу дошкільної освіти у випадку надзвичайної ситуації», розроблений спільно з Командою підтримки реформ Міністерства освіти і науки України та за сприяння фахівців Державної служби України з надзвичайних ситуацій ([додаток 3](#) до листа МОН від 02.04.2022 № 1/3845-22).

У Міністерстві освіти і науки наголошують на необхідності організації укриттів у садочках і проведенні інформаційно-роз'яснювальної роботи з дотримання алгоритмів у разі надзвичайних ситуацій. Зазначено, що ЗДО можуть розглядати альтернативні форми навчання:

- дистанційну освіту;
- короткотривале перебування в групах;
- сімейне виховання;
- педагогічний патронаж тощо.

У МОН наголошують на необхідності створення умов організації освіти для дітей з особливими освітніми потребами. Зокрема, у документі приділили увагу:

- продовженню здобуття дошкільної освіти дітьми з особливими освітніми потребами;

- створенню безпечного навчального середовища для таких дітей і наданню якісних психолого-педагогічних послуг;
- змінам до нормативно-правових актів для забезпечення освіти осіб з ООП в умовах воєнного стану;
- важливості й ролі асистентів вихователів у забезпеченні ефективного інклюзивного навчання;
- важливості дотримання прав батьків на вибір закладу та форми освіти для дітей з ООП (лист МОН від 21.08.2023 № 1/12490-23).

Організація інклюзивного освітнього процесу дітей з особливими освітніми потребами в закладах дошкільної освіти здійснюється відповідно до законів України [«Про освіту»](#), [«Про дошкільну освіту»](#), [«Про охорону дитинства»](#), [Положення про ЗДО](#), [Санітарного регламенту ЗДО](#).

6 червня 2024 року Президент України підписав Закон України «Про дошкільну освіту», прийнятий Верховною Радою України документ 3788-ІХ, чинний, поточна редакція від [06.06.2024](#), що вводиться в дію через один рік з дня набрання ним чинності 7 червня 2025 року.

«Порядок організації інклюзивного навчання у закладах дошкільної освіти» (далі – Порядок) визначає, що здобуття дошкільної освіти дітьми з особливими освітніми потребами здійснюється відповідно [Базового компонента дошкільної освіти \(Державного стандарту дошкільної освіти\) нова редакція](#), за допомогою найбільш прийнятних для таких дітей методів і способів (Постанова КМУ від 10.04.2019 [№ 530](#) із змінами).

Освітній процес у закладі дошкільної освіти організовується з урахуванням рівнів підтримки, визначених згідно з [додатком 2 до Порядку](#), та на основі висновку. Рівні підтримки залежать від ступеня прояву індивідуальних труднощів/потреб дитини з ООП.

Алгоритм визначення категорій освітніх труднощів у дітей з ООП раннього й дошкільного віку та порядок забезпечення їх підтримки в закладі дошкільної освіти висвітлюється в методичних рекомендаціях щодо визначення освітніх труднощів та рівнів підтримки у дітей раннього та дошкільного віку (МОН від 08.06.2022 [№ 41/1196-22](#)).

Керівник закладу дошкільної освіти на підставі заяви батьків (одного з батьків) або інших законних представників (одного законного представника) дитини з особливими освітніми потребами та висновку інклюзивно-ресурсного центру про комплексну психолого-педагогічну оцінку розвитку дитини (далі – висновок) приймає рішення про створення інклюзивної групи та організовує інклюзивне навчання відповідно до рівня підтримки, рекомендованого інклюзивно-ресурсним центром. Інклюзивна група утворюється в обов'язковому порядку за наявності однієї такої заяви (Порядок від 10.04.2019 [№ 530](#)).

З метою створення оптимальних умов для навчання дітей з ООП в інклюзивних групах у закладі створюється команда психолого-педагогічного супроводу дитини з особливими освітніми потребами, яка керується власним положенням про команду супроводу, розробленим на підставі Примірного положення про команду психолого-педагогічного супроводу дитини з особливими освітніми потребами в закладі загальної середньої та дошкільної освіти (наказ МОН від 08.06.2018 [№609](#)).

Для дітей, у яких виникають труднощі під час навчання та які потребують постійної чи тимчасової підтримки в освітньому процесі, за рішенням закладу освіти може надаватися підтримка першого рівня. Дітям, яким надається підтримка першого рівня, не організовується інклюзивне навчання та відповідно не створюється інклюзивна група.

Команда психолого-педагогічного супроводу проводить оцінку та визначає потребу у наданні підтримки першого рівня або рекомендує звернутися для проведення комплексної психолого-педагогічної оцінки розвитку дитини до інклюзивно-ресурсного центру.

Для забезпечення індивідуалізації освітнього процесу для дітей з особливими освітніми потребами, які мають висновок, відповідно до рекомендацій інклюзивно-ресурсного центру, індивідуальної програми реабілітації дитини з інвалідністю (за наявності) або для дітей, які за рішенням закладу освіти отримують підтримку першого рівня, складається індивідуальна програма розвитку за формою згідно з [додатком 1 до Порядку](#).

Індивідуальна програма розвитку (далі – ІПР) складається на навчальний рік (у разі потреби за рішенням команди психолого-педагогічного супроводу – на літній період), підписується всіма членами команди психолого-педагогічного супроводу, одним з батьків або іншим законним представником дитини, затверджується керівником закладу дошкільної освіти, переглядається тричі на рік (у разі потреби частіше) з метою її коригування та зберігається в закладі дошкільної освіти не менше ніж три роки, а також обліковується у системі автоматизації роботи інклюзивно-ресурсних центрів.

Батьки або інші законні представники дитини можуть отримати копію індивідуальної програми розвитку за вимогою у закладів освіти та/або у системі автоматизації роботи інклюзивно-ресурсних центрів.

У разі утворення інклюзивної групи вводиться посада асистента вихователя, який забезпечує особистісно орієнтоване спрямування освітнього процесу, бере участь у розробленні та виконанні індивідуальної програми розвитку, адаптує навчальні матеріали з урахуванням особливостей навчально-пізнавальної діяльності дітей з особливими освітніми потребами.

За рекомендаціями інклюзивно-ресурсного центру (далі – ІРЦ) та письмовою заявою одного з батьків або іншого законного представника дитини заклад дошкільної освіти забезпечує доступ до освітнього процесу асистента дитини з особливими освітніми потребами (наказ МОН від 17.11.2021 [№ 1236](#)).

Надання психолого-педагогічних та корекційно-розвиткових послуг (допомоги) дітям з особливими освітніми потребами здійснюється:

- відповідно до індивідуальної програми розвитку з урахуванням рекомендацій інклюзивно-ресурсного центру;
- у вигляді занять згідно з ІПР в індивідуальній або груповій формі;
- фахівцями (із числа працівників закладу освіти та у разі потреби – додатково залученими фахівцями), оплата праці яких здійснюється відповідно до Порядку та умов надання субвенції з державного бюджету місцевим бюджетам на надання державної підтримки особам з особливими освітніми потребами (постанова КМУ від 14.02.2017 [№88](#) із змінами).
- від двох до восьми психолого-педагогічних та корекційно-розвиткових занять на тиждень відповідно до рекомендованого рівня підтримки, зазначеного у висновку інклюзивно-ресурсного центру про комплексну психолого-педагогічну оцінку розвитку дитини;
- індивідуальній та груповій формі з наповнюваністю двоє – шестеро дітей з урахуванням однорідності порушень та індивідуальних особливостей.

Тривалість психолого-педагогічних та корекційно-розвиткових занять визначається відповідно до віку дітей та виду діяльності за освітніми напрямками.

Години, передбачені для надання психолого-педагогічних та корекційно-розвиткових послуг (допомоги), не враховуються під час визначення гранично допустимого навчального навантаження на дитину з ООП у закладі дошкільної освіти.

В умовах воєнного стану, питання організації інклюзивного навчання в закладах дошкільної освіти регулюються згідно постанови КМУ від 26.04.2022 [№ 483](#) щодо внесення змін до Порядку організації інклюзивного навчання у закладах дошкільної освіти.

У період воєнного стану, надзвичайної ситуації або надзвичайного стану (особливого періоду):

- під час організації інклюзивного навчання висновки інклюзивно-ресурсних центрів, видані до 1 січня 2022 р., є дійсними до закінчення строку їх дії або до видачі інклюзивно-ресурсним центром в установленому порядку нового висновку {Пункт 2 доповнено новим абзацом згідно з Постановою КМ [№ 483 від 26.04.2022](#)};

- для організації інклюзивного навчання дітей з особливими освітніми потребами (зокрема з числа тих, що вимушені були змінити своє місце проживання (перебування) внаслідок збройної агресії Російської Федерації) до закладу освіти подаються копії документа, що посвідчує особу (в разі наявності) та висновку {Пункт 2 доповнено новим абзацом згідно з Постановою КМ [№ 483 від 26.04.2022](#)};

- гранична кількість дітей з особливими освітніми потребами в інклюзивних групах, визначена цим Порядком, не застосовується. Заклад освіти не може відмовити в організації інклюзивного навчання дитини з особливими освітніми потребами та створенні інклюзивної групи {Пункт 5 доповнено абзацом згідно з Постановою КМ [№ 483 від 26.04.2022](#)};

- психолого-педагогічні та корекційно-розвиткові послуги (допомога) надаються дітям з особливими освітніми потребами (за умови дотримання безпеки учасників освітнього процесу) можуть проводитися фахівцями інклюзивно-ресурсних центрів, педагогічними працівниками закладу освіти, зокрема з числа тих, що вимушені були змінити своє місце проживання (перебування) та/або місце роботи внаслідок збройної агресії Російської Федерації {Пункт 7 доповнено абзацом згідно з Постановою КМ [№ 483 від 26.04.2022](#)}.

Інклюзивний освітній процес у закладах загальної середньої освіти

2024 - 2025 навчальний рік у закладах загальної середньої освіти триватиме з 2 вересня 2024 року до 30 червня 2025 року (постанова КМУ «Про початок навчального року під час воєнного стану в Україні» від 23.07.2024 [№ 841](#)).

Освітній процес у закладах загальної середньої освіти, згідно рішень обласної адміністрацій та засновників закладів освіти, може бути організовано заочною, дистанційною формами навчання або їх поєднанням (за змішаним режимом) залежно від можливостей фонду захисних споруд у цих закладах. Структура і тривалість навчального тижня, навчального дня, занять, відпочинку між ними, форми організації освітнього процесу визначаються педагогічною радою закладу освіти в межах часу, передбаченого освітньою програмою, відповідно до обсягу навчального навантаження, встановленого навчальним планом, та з урахуванням вікових особливостей, фізичного, психічного та інтелектуального розвитку здобувачів освіти, особливостей регіону тощо (лист МОН від 16.08.2023 [№1/12186-23](#)).

Організація інклюзивного освітнього процесу учнів з особливими освітніми потребами у закладах загальної середньої освіти, здійснюється відповідно до законів України [«Про освіту»](#), [«Про повну загальну середню освіту»](#), інших актів законодавства.

«Порядок організації інклюзивного навчання у закладах загальної середньої освіти» (далі – Порядок) визначає, що інклюзивне навчання учнів, у тому числі згідно з індивідуальним навчальним планом, здійснюється відповідно до державних стандартів [початкової освіти](#), [базової середньої освіти](#) на основі якого розробляються [освітні програми](#) закладу освіти з урахуванням їх особливих освітніх потреб та особистісно орієнтованого спрямування освітнього процесу, адаптації та/або модифікації окремих навчальних предметів (інтегрованих курсів) (постанова КМУ від 15.09 2021 [№ 957](#) із змінами).

[Корекційні програми](#) для спеціальних шкіл можуть застосовуватись як методичний матеріал визначення змісту навчання та класифікацій оцінювання, а також як ресурс для проведення (надання) психолого-педагогічних та корекційно-розвиткових занять (послуг) відповідно до рівня підтримки та індивідуальної програми розвитку.

Головним в організації інклюзивного навчання є запровадження п'яти рівнів підтримки в освітньому процесі для учнів з особливими освітніми потребами ([додаток 1 до Порядку](#)).

Перший рівень підтримки надається учням з особливими освітніми потребами, які мають поодинокі, незначні труднощі I ступеня прояву. Рішення закладу освіти приймається на підставі письмової заяви батьків (у довільній формі), протоколу оцінки потреби учня в наданні підтримки у закладі освіти ([додаток 2 до Порядку](#)) або висновку ІРЦ. Підтримка реалізується силами та ресурсами закладу освіти (надається консультативна допомога корекційного педагога, вчителя-логопеда, практичного психолога), але якщо зусиль школи недостатньо, батькам буде рекомендовано звернутися до ІРЦ. Для учнів цієї категорії інклюзивний клас не створюється, а під час розподілу школярів між класами кількість таких осіб не враховується. Надання підтримки першого рівня припиняється за рішенням команди та/або письмовою заявою одного з батьків.

Підтримка другого - п'ятого рівнів надається учням, які мають бар'єри в різних сферах розвитку, що перешкоджають успішному функціонуванню (навчанню/взаємодії/ігровій діяльності/мобільності). У цьому випадку керівник закладу освіти формує інклюзивний клас на підставі заяви одного з батьків учня та висновку ІРЦ про комплексну психолого-педагогічну оцінку розвитку школяра. Механізм реалізації підтримки передбачає: пристосування освітнього середовища (складання індивідуальної програми розвитку та навчального плану, адаптацію підручників та матеріалів, дизайну приміщень тощо); наявність допоміжних засобів для навчання, додаткової підтримки (соціальних послуг супроводу); консультації учасників освітнього процесу з фахівцями ІРЦ і педагогічними працівниками закладів спеціальної освіти; адаптація процедури оцінювання з урахуванням особливих освітніх потреб учня (за часом і змістом), зміна методів тестування.

Кожний рівень підтримки має певні особливості, які потрібно врахувати під час організації інклюзивного навчання.

Висновки ІРЦ, які видані до 01.01.2022, є чинними до закінчення строку їхньої дії (або до видачі нового). Якщо у висновку немає інформації про рівень підтримки учня, він визначається командою психолого-педагогічного супроводу за участю представника ІРЦ, який видав цей висновок. При цьому необхідно врахувати складність порушень.

Для здобуття початкової та базової середньої освіти учні з ООП, які проживають на території обслуговування школи, мають право на першочергове зарахування до цього закладу освіти.

Безпосередня організація інклюзивного навчання у закладах загальної середньої освіти здійснюється командою психолого-педагогічного супроводу дитини з особливими освітніми потребами закладу освіти (далі - команда супроводу). Основні принципи, завдання та функції, а також порядок організації діяльності команди супроводу визначені у Примірному положенні про команду психолого-педагогічного супроводу дитини з особливими освітніми потребами в закладі загальної середньої та дошкільної освіти (наказ МОН від 08.06.2018 [№609](#)).

Для учнів, які потребують підтримки в освітньому процесі, керівник закладу освіти формує команду супроводу та забезпечує її роботу в закладі освіти. До складу команди залучаються фахівці інклюзивно-ресурсного центру, які брали участь у проведенні комплексної оцінки.

Команда психолого-педагогічного супроводу протягом двох тижнів із початку навчання складає індивідуальну програму розвитку учня за формою ([додаток 3 до Порядку](#)).

Слід урахувати, що програма підписується всіма членами команди та одним із батьків учня, а потім затверджується керівником закладу освіти. Також вона обов'язково переглядається принаймні двічі на рік, враховується всіма педагогічними працівниками під час освітнього процесу, та зберігається в особовій справі учня три роки.

На вимогу батьків та в разі відрахування чи переведення учня до іншого закладу освіти, батькам видається копія індивідуальної програми розвитку.

Для учнів з особливими освітніми потребами може складатися індивідуальний навчальний план, форму якого визначає заклад освіти. План складає команда за участю вчителів і батьків учня, схвалює педагогічна рада та затверджує керівник закладу освіти. Він має бути підписаним одним із батьків учня.

Міністерство освіти і науки України затвердило рекомендації щодо оцінювання результатів навчання здобувачів освіти відповідно до Державного стандарту базової середньої освіти, а також розробило спільно з Українським інститутом розвитку освіти методичні рекомендації [«Оцінювання навчальних досягнень учнів з особливими освітніми потребами»](#) (наказом МОН від 02.08.2024 [№ 1093](#)).

Ці методичні рекомендації створені з метою інформування педагогів закладів загальної середньої освіти про особливості оцінювання навчальних досягнень здобувачів освіти з особливими освітніми потребами в умовах інклюзивного навчання.

Значення слова «оцінювання» для учнів з особливими освітніми потребами не має обмежуватись виставленням оцінки за 12-бальною системою (шкалою), а проявляється як послідовна змістовна взаємодія між учасниками освітнього процесу (учнем, учителем і батьками) щодо навчальних досягнень.

Система оцінювання має здійснюватися на позитивному ставленні до кожного учня та учениці, враховувати рівень особистих досягнень, а не рівень недоліків.

У посібнику є інформація про особливості оцінювання, техніки та підходи, які допоможуть вчителям фокусуватися на оцінюванні в інклюзивному класі, доступі кожного учня та учениці до якісної освіти, їхньому індивідуальному прогресі, а не на ранжуванні та рейтингах.

Після завершення навчання учні з ООП отримують документи про освіту державного зразка відповідно до зразків документів про загальну середню освіту (постанова КМУ від 15.09.2021 [№ 957](#) із змінами).

Для роботи в інклюзивному класі в штат школи вводиться асистент вчителя. Відповідно листів МОН визначені посадові обов'язки асистента вчителя, який забезпечує особистісно орієнтоване спрямування освітнього процесу для учнів у співпраці з учителем інклюзивного класу. При організації інклюзивного навчання необхідно враховувати, що асистент вчителя не є персональним педагогом для одного чи декількох учнів, він надає допомогу вчителю в організації освітнього процесу в класі (лист МОН від 25.09.2012 [№1/9-675](#), від 29.09.2022 [№1/11471-22](#)).

З метою впровадження і забезпечення повної та ефективної участі дітей в освітньому процесі, особливої уваги потребує питання супроводу дитини з особливими освітніми потребами під час інклюзивного навчання – соціальна послуга «асистент дитини». В освітньому процесі соціальні потреби учнів з особливими освітніми потребами забезпечуються [асистентом учня](#) – соціальним робітником, одним із батьків учня або уповноваженою ними особою. МОН визначено умови допуску асистента учня (дитини) до освітнього процесу для виконання його функцій та вимоги до нього (наказ МОН від 17.11.2021 [№ 1236](#)).

На основі індивідуальної програми розвитку керівник закладу освіти складає та затверджує розклад проведення психолого-педагогічних і корекційно-розвиткових занять. Його необхідно узгодити з розкладом навчальних занять класу, також він має відповідати педагогічним та санітарним вимогам, враховувати індивідуальні особливості учнів.

Психолого-педагогічні та корекційно-розвиткові заняття проводяться:

- працівниками закладу освіти та/або додатково залученими фахівцями на основі цивільно-правових договорів, укладених із закладом освіти або відповідним органом управління освіти (постанова КМУ від 14.02.2017 [№88](#) із змінами);
- в індивідуальній чи груповій формі (від двох до восьми осіб);
- у ресурсній кімнаті, медіатеці закладу освіти винятково у супроводі педагогічних працівників, асистента учня або залученого фахівця.

Тривалість індивідуальних занять становить від 20 до 25 хвилин, групових – від 35 до 40 хвилин.

Психолого-педагогічні та корекційно-розвиткові заняття не враховуються під час визначення гранично допустимого навантаження учнів.

В умовах воєнного стану до Порядку організації інклюзивного навчання у закладах загальної середньої освіти внесені зміни згідно постанови КМУ від 26.04.2022 [№ 483](#) «Про внесення змін до порядків, затверджених постановами Кабінету Міністрів України від 10 квітня 2019 р. № 530 і від 15 вересня 2021 р. № 957».

Діяльність школи на період воєнного стану, надзвичайної ситуації або надзвичайного стану (особливого періоду) доповнено розділами:

- можливе застосування дистанційно-очної (змішаної) форми здобуття освіти {Пункт 1 доповнено новим абзацом згідно з Постановою КМ [№ 483 від 26.04.2022](#)};
- для організації інклюзивного навчання учнів з особливими освітніми потребами (зокрема з числа тих, що вимушені були змінити своє місце проживання (перебування) внаслідок збройної агресії Російської Федерації) до закладу освіти подаються копії документа, що посвідчує особу (в разі наявності) та висновку {Пункт 5 доповнено абзацом згідно з Постановою КМ [№ 483 від 26.04.2022](#)};
- гранична кількість учнів з особливими освітніми потребами в інклюзивних класах, визначена цим Порядком, не застосовується. Заклад освіти не може відмовити в організації інклюзивного навчання учня з особливими освітніми потребами та створенні інклюзивного класу {Пункт 6 доповнено абзацом згідно з Постановою КМ [№ 483 від 26.04.2022](#)};
- засідання команди можуть проходити в режимі онлайн та/або у змішаному очно-дистанційному форматі {Пункт 7 із змінами, внесеними згідно з Постановою КМ [№ 483 від 26.04.2022](#)};

- психолого-педагогічні та корекційно-розвиткові заняття для учнів з особливими освітніми потребами (за умови дотримання безпеки учасників освітнього процесу) можуть проводитися фахівцями інклюзивно-ресурсних центрів, зокрема з числа тих, що вимушені були змінити своє місце проживання (перебування) та/або місце роботи внаслідок збройної агресії Російської Федерації {Пункт 13 із змінами, внесеними згідно з Постановою КМ [№ 483 від 26.04.2022](#)};

- кількість учнів в інклюзивній міжкласній групі повинна становити не більше дванадцяти. На період воєнного стану, надзвичайної ситуації або надзвичайного стану (особливого періоду) можуть формуватися тимчасові інклюзивні міжкласні групи {Абзац другий пункту 20 в редакції Постанови КМ [№ 483 від 26.04.2022](#)}.

Освітній процес у спеціальних закладах загальної середньої освіти, в яких створені інклюзивні класи

Організація освітнього процесу у спеціальних закладах загальної середньої освіти, в яких створені інклюзивні класи здійснюється відповідно до постанови КМУ від 06.03.2019 [№ 221](#) «Про затвердження Положення про спеціальну школу та Положення про навчально-реабілітаційний центр» {Із змінами, внесеними згідно з Постановами КМ [№ 586 від 01.06.2020](#), [№853 від 02.09.2020](#), [№ 843 від 04.08.2021](#), [№ 1132 від 03.11.2021](#), [№ 979 від 30.08.2022](#)} (далі – Положення).

В умовах воєнного стану до Положення внесені зміни згідно постанови КМУ від 30.08.2022 [№ 979](#) «Про внесення змін до постанов Кабінету Міністрів України з питань діяльності спеціальних закладів загальної середньої освіти».

Діяльність спеціальної школи на період воєнного стану, надзвичайної ситуації або надзвичайного стану (особливого періоду) доповнено розділами:

- спеціальні школи незалежно від напрямку (профілю) їх діяльності можуть зараховувати дітей з особливими освітніми потребами незалежно від категорії (типу) їх особливих освітніх потреб (труднощів) та дітей, які не мають особливих освітніх потреб, і додатково створювати для них класи, зокрема змішані та інклюзивні;

- організація освітнього процесу в інклюзивних класах здійснюється згідно з [Порядком організації інклюзивного навчання у закладах загальної середньої освіти](#), затвердженим постановою Кабінету Міністрів України від 15.9.2021 № 957 (Офіційний вісник України, 2021 р., № 76, ст. 4774). Для досягнення учнями, які не мають особливих освітніх потреб, що навчаються в інклюзивних класах, результатів навчання, визначених державними стандартами, директор закладу затверджує річний навчальний план без корекційно-розвиткового складника;

- учні змішаних та інклюзивних класів посиляються до пансіону спеціальної школи відповідно до [Порядку проживання та утримання учнів у пансіонах закладів освіти](#), затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 03.11.2021 № 1131 (Офіційний вісник України, 2021 р., № 88, ст. 5655);

- протягом одного року з дня припинення або скасування воєнного стану, надзвичайної ситуації або надзвичайного стану (особливого періоду) зазначені класи (крім інклюзивних) припиняють свою діяльність з подальшим забезпеченням продовження здобуття освіти учнями з особливими освітніми потребами з урахуванням положень пунктів 5 і 6 цього Положення у цьому ж закладі освіти або переводяться до іншого закладу освіти;

- змішані та інклюзивні класи утворюються в межах існуючої штатної чисельності педагогічних працівників спеціальної школи шляхом внутрішнього перерозподілу педагогічного навантаження та в межах наявного фонду оплати праці;

- гранична наповнюваність класів, визначена пунктами 10 і 11 цього Положення, може бути збільшена відповідно до рішення директора спеціальної школи з урахуванням санітарних норм розміщення в класі дітей;

- спеціальні школи можуть забезпечувати надання психолого-педагогічних, корекційно-розвиткових та реабілітаційних послуг (допомоги) змінному контингенту з особливими освітніми потребами - особам до 18 років, які не здобувають освіти в спеціальній школі, але можуть отримувати у ній психолого-педагогічні, корекційно-розвиткові та реабілітаційні послуги (допомогу), в межах штатної чисельності педагогічних працівників спеціальної школи;

- для надання послуг (допомоги) змінному контингенту з особливими освітніми потребами до спеціальної школи можуть надаватися копії документів, що посвідчують особу дитини, висновку інклюзивно-ресурсного центру про комплексну психолого-педагогічну оцінку розвитку особи або пред'являтися електронні відображення документів з використанням мобільного додатка Єдиного державного вебпорталу електронних послуг (Дія);

- облік змінного контингенту з особливими освітніми потребами ведеться директором спеціальної школи (або уповноваженою ним особою) через систему автоматизації роботи інклюзивно-ресурсних центрів або іншими доступними засобами.

Освітній процес у навчально-реабілітаційних центрах, в яких створені інклюзивні класи

Організація освітнього процесу в навчально-реабілітаційних центрах, в яких створені інклюзивні класи здійснюється відповідно до постанови КМУ від 06.03.2019 [№ 221](#) «Про затвердження Положення про спеціальну школу та Положення про навчально-реабілітаційний центр» {Із змінами, внесеними згідно з Постановами КМ [№ 586](#) від 01.06.2020, [№853](#) від 02.09.2020, [№ 843](#) від 04.08.2021, [№ 1132](#) від 03.11.2021, [№ 979](#) від 30.08.2022} (далі – Положення).

В умовах воєнного стану до Положення внесені зміни згідно постанови КМУ від 30.08.2022 [№ 979](#) «Про внесення змін до постанов Кабінету Міністрів України з питань діяльності спеціальних закладів загальної середньої освіти».

Діяльність центрів на період воєнного стану, надзвичайної ситуації або надзвичайного стану (особливого періоду) доповнено розділами:

- незалежно від напрямку (профілю) їх діяльності можуть зараховувати дітей з особливими освітніми потребами незалежно від категорії (типу) їх особливих освітніх потреб (труднощів) та дітей, які не мають особливих освітніх потреб, і додатково створювати для них класи, зокрема змішані та інклюзивні;

- організація освітнього процесу в інклюзивних класах здійснюється згідно з [Порядком організації інклюзивного навчання у закладах загальної середньої освіти](#), затвердженим постановою Кабінету Міністрів України від 15 вересня 2021 р. № 957 (Офіційний вісник України, 2021 р., № 76, ст. 4774). Для досягнення учнями, які не мають особливих освітніх потреб, що навчаються в інклюзивних класах, результатів навчання, визначених державними стандартами, директор закладу затверджує річний навчальний план без корекційно-розвиткового складника;

- учні змішаних та інклюзивних класів посиляються до пансіону центру відповідно до [Порядку проживання та утримання учнів у пансіонах закладів освіти](#), затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 3 листопада 2021 р. № 1131 (Офіційний вісник України, 2021 р., № 88, ст. 5655);

- протягом одного року з дня припинення або скасування воєнного стану, надзвичайної ситуації або надзвичайного стану (особливого періоду) зазначені класи (крім інклюзивних) припиняють свою діяльність з подальшим забезпеченням продовження здобуття освіти учнів з особливими освітніми потребами з урахуванням пунктів 7 і 8 цього Положення у цьому ж закладі освіти або переводяться до іншого закладу освіти;

- змішані та інклюзивні класи утворюються в межах існуючої штатної чисельності педагогічних працівників центру шляхом внутрішнього перерозподілу педагогічного навантаження та в межах наявного фонду оплати праці;

- гранична наповнюваність класів центру може бути збільшена відповідно до рішення директора центру з урахуванням санітарних норм розміщення в класі дітей;

- для надання послуг (допомоги) змінному контингенту до центру можуть надаватися копії документів, що посвідчують особу дитини, висновку інклюзивно-ресурсного центру про комплексну психолого-педагогічну оцінку розвитку особи або пред'являтися електронні відображення документів з використанням мобільного додатка Єдиного державного вебпорталу електронних послуг (Дія).

Інклюзивний освітній процес у закладах позашкільної освіти

Пріоритетом організації освітнього процесу у закладах позашкільної освіти є безпечність, інклюзивність та інноваційність.

Згідно Концепції безпеки закладів освіти, зокрема в умовах військової агресії російської федерації проти України, реалізація завдання «Створення безпечного освітнього простору» вбачає безпекову складову створення рівних, належних і безпечних умов здобуття позашкільної освіти, організацію безпечного освітнього середовища (розпорядження Кабінету Міністрів України від 07.04.2023 № 301-р).

В умовах воєнного стану рекомендовано закладам позашкільної освіти вирішити наступні першочергові завдання (лист МОН України від 23.08.2023 № 1/12609-23).

1. Створення безпечного освітнього простору.

Керівники закладів освіти несуть персональну відповідальність за організацію безпечних умов для здобувачів освіти та всіх працівників закладу у разі проведення освітнього процесу в очній формі. Проведення освітнього процесу в дистанційному режимі в закладах позашкільної освіти на території ведення бойових дій і тимчасово окупованих територіях запроваджується наказом (розпорядженням) засновника закладу освіти за погодженням із керівником адміністрації (без обов'язкового укладення трудового договору про дистанційну роботу в письмовій формі; головною умовою є своєчасне виконання завдань).

2. Забезпечення психосоціальної підтримки учасників освітнього процесу.

Формування соціальної згуртованості та навчання учасників освітнього процесу життєвим навичкам, реагування на стрес в екстремальних травматичних умовах, технології відновлення.

3. Забезпечення доступу до якісних освітніх послуг для всіх дітей,

незалежно від місця проживання, тимчасового перебування, освітніх труднощів. Упровадження сучасних інформаційних технологій, діджиталізації, елементів відкритої освіти, які широко використовуються у дистанційній освіті та освіті протягом життя (освітні онлайн-ресурси, електронні бібліотеки та віртуальні читальні зали з використанням сайту і фейсбука тощо).

4. Реалізація інклюзивності й безбар'єрності.

Допомога в подоланні наслідків посттравматичного стресу. Безпосередній контакт з об'єктами природи (рослини, тварини), походами, екскурсіями, експедиціями, практиками, дослідями, акціями та практичною роботою в природі може значно вплинути на немедикаментозну терапію. А в поєднанні з роботою педагогічних психологів, посади яких є обов'язковими в закладах позашкільної освіти, це призведе до значних результатів.

5. Реалізація принципу «Навчання протягом життя».

Для забезпечення освітніх потреб здобувачів освіти, які постраждали від війни, внутрішньо переміщених з території бойових дій у закладах позашкільної освіти напрацьовувати ефективну та стійку систему надолуження освітніх втрат через виконання завдань проєкту «Центр отримання додаткових навичок для дорослих при закладах позашкільної освіти еколого-натуралістичного профілю».

Організація інклюзивного освітнього процесу в закладах позашкільної освіти здійснюється відповідно законів України «Про освіту», «Про позашкільну освіту», інших нормативно-правових актів.

Діти (особи) з особливими освітніми потребами (далі – ООП) мають право на якісну позашкільну освіту. Позашкільна освіта має забезпечити розвиток їхніх здібностей та обдарувань із урахуванням індивідуальних потреб та інтересів, зокрема у соціалізації, професійному визначенні та інтеграції в суспільство.

Реалізація засад державної політики у сфері позашкільної освіти здійснюється відповідно Типової освітньої програми, де визначено освітні компоненти закладу позашкільної освіти. Для досягнення очікуваних результатів навчання визначають навчальні програми за напрямками та профілем позашкільної освіти (наказ МОН України від 05.01.2021 № 17).

У закладах позашкільної освіти можуть організовуватись інклюзивні класи (групи) (постанова КМУ від 21.08.2019 № 779 із змінами «Про організацію інклюзивного навчання в закладах позашкільної освіти»).

Зарахування осіб з особливими освітніми потребами до закладу позашкільної освіти відбувається за заявою повнолітньої особи або одного з батьків (законного представника) особи.

У разі звернення особи з ООП або батьків дитини з ООП до закладу позашкільної освіти, інклюзивний клас або група утворюється в обов'язковому порядку.

Керівник закладу позашкільної освіти не має права відмовити в зарахуванні дитини з ООП, окрім як за наявності протипоказань для занять у спортивних, спортивно-технічних, туристських і хореографічних об'єднань. Для навчання за переліченими напрямками особи, в зокрема, і особи з ООП, мають надати медичну довідку про відсутність протипоказань.

У заяві про зарахування до закладу позашкільної освіти зазначається необхідність утворення інклюзивної групи (класу) або іншої організаційної форми навчання (далі - інклюзивна група (клас) за умови подання копії висновку інклюзивно-ресурсного центру про комплексну психолого-педагогічну оцінку розвитку особи або копії індивідуальної програми реабілітації повнолітньої особи з інвалідністю, що завіряються власноруч.

На підставі заяви, в якій зазначено про необхідність утворення інклюзивної групи (класу) та до якої додано копії підтвердних документів, керівник закладу позашкільної освіти:

- видає наказ про утворення інклюзивної групи (класу);
- забезпечує необхідну матеріально-технічну та навчально-методичну базу;
- забезпечує необхідні допоміжні засоби навчання згідно з висновком інклюзивно-ресурсного центру про комплексну психолого-педагогічну оцінку розвитку особи;
- затверджує наказом перелік фахівців, зокрема педагогічних працівників закладу позашкільної освіти, які розробляють індивідуальну програму розвитку здобувача позашкільної освіти (далі - індивідуальна програма розвитку);
- здійснює добір необхідних фахівців відповідно до законодавства для надання психолого-педагогічних послуг із забезпечення освітнього процесу осіб з особливими освітніми потребами згідно з індивідуальною програмою розвитку.

Група (клас) вважається інклюзивною, якщо в ній (ньому) навчається не менше одного здобувача позашкільної освіти з особливими освітніми потребами.

Для забезпечення індивідуалізації освітнього процесу в закладі позашкільної освіти для здобувачів позашкільної освіти з особливими освітніми потребами складається індивідуальна програма розвитку за формою згідно з [додатком](#) до цього Порядку.

Індивідуальна програма розвитку складається фахівцями, зокрема педагогічними працівниками закладу позашкільної освіти, у взаємодії принаймні з одним із батьків (законних представників) особи з особливими освітніми потребами, здобувачем позашкільної освіти з особливими освітніми потребами.

Для особи з особливими освітніми потребами індивідуальна програма розвитку розробляється відповідно до потреб, зазначених у висновку інклюзивно-ресурсного центру про комплексну психолого-педагогічну оцінку розвитку особи.

Для повнолітніх осіб з інвалідністю індивідуальна програма розвитку розробляється відповідно до потреб, зазначених в індивідуальній програмі реабілітації.

Індивідуальна програма розвитку переглядається двічі на рік (у разі потреби частіше) з метою її коригування.

Посада асистента педагогічного працівника в закладах позашкільної освіти не передбачена.

Соціальні потреби дитини з ООП допомагає задовольняти асистент дитини – соціальний робітник, один із батьків або особа, уповноважена ними.

Інклюзивний освітній процес у закладах професійної (професійно-технічної) освіти

В умовах масштабного військового вторгнення російської федерації при підготовці до роботи в новому навчальному році у закладів освіти є ряд найголовніших завдань:

- забезпечення безпеки працівників та здобувачів освіти;
- повноваження і обов'язки керівника закладу професійної (професійно-технічної) освіти;
- штатний розпис закладу освіти;
- психологічний супровід освітнього процесу;
- соціально-педагогічний патронаж закладу освіти;
- безпечні і нешкідливі умови в закладі освіти;
- архітектурна доступність закладу освіти;
- безпечне освітнє середовище ([урядовий портал КМУ](#) від 25.07.2022 «Організація безпечного освітнього середовища закладу професійної (професійно-технічної) освіти в умовах воєнного стану»).

Організація інклюзивного освітнього процесу в закладах професійної (професійно-технічної) освіти здійснюється відповідно законів України «[Про освіту](#)», «[Про професійну \(професійно-технічну\) освіту](#)» (із змінами) та інших нормативно-правових актів.

Традиційно цільовою аудиторією у закладах професійної (професійно-технічної) освіти є випускники шкіл, з них особи з особливими освітніми потребами. Із початком воєнних дій в Україні здобувачами освіти стають військові і цивільні особи, постраждалі внаслідок воєнних дій. Одним із викликів воєнного часу є збільшення частки осіб з інвалідністю серед дорослого населення, які потребують перекваліфікації, здобуття нової професії та соціальної реабілітації. З огляду на це особливої актуальності набуває впровадження інклюзивного навчання в професійній освіті.

Інклюзивні групи в закладах професійної (професійно-технічної) освіти утворюються відповідно Порядку організації інклюзивного навчання у закладах професійної (професійно-технічної) освіти» (постанова КМУ від 10.07.2019 [№ 636](#) із змінами).

Прийом осіб з особливими освітніми потребами на навчання до закладів професійної (професійно-технічної) освіти, яким не протипоказане навчання за обраною професією, здійснюється з урахуванням прав та гарантій, визначених законодавством.

Освітні послуги надаються здобувачам освіти з особливими освітніми потребами закладами професійної (професійно-технічної) освіти із застосуванням особистісно орієнтованих методів навчання та з урахуванням індивідуальних особливостей навчально-пізнавальної діяльності таких осіб.

Організація освітнього процесу здобувачів освіти з особливими освітніми потребами у закладах професійної (професійно-технічної) освіти передбачає:

- створення інклюзивного освітнього середовища та забезпечення психолого-педагогічного супроводу здобувачів освіти з особливими освітніми потребами;

- приведення території закладу професійної (професійно-технічної) освіти, будівель, споруд та приміщень у відповідність з вимогами державних будівельних норм, стандартів та правил. У разі коли наявні будівлі, споруди та приміщення закладів професійної (професійно-технічної) освіти неможливо повністю пристосувати для потреб осіб з інвалідністю, здійснюється їх розумне пристосування з урахуванням універсального дизайну;

- забезпечення здобувачів освіти з особливими освітніми потребами необхідними спеціальними засобами корекції психофізичного розвитку згідно з типовим переліком, затвердженим МОН;

- диференційований підхід до розроблення освітньої програми, оцінки та контролю якості знань здобувачів освіти з особливими освітніми потребами;

- застосування в освітньому процесі найбільш прийнятних для здобувачів освіти з особливими освітніми потребами методів і способів спілкування, зокрема української жестової мови та рельєфно-крапкового шрифту (шрифту Брайля), із залученням відповідних фахівців і педагогічних працівників;

- забезпечення доступності інформації в різних форматах (шрифт Брайля, збільшений шрифт, електронний формат та інші).

Керівник закладу професійної (професійно-технічної) освіти на підставі письмового звернення здобувача освіти з особливими освітніми потребами або одного з його батьків (чи іншого законного представника), а також висновку про комплексну психолого-педагогічну оцінку розвитку особи (за наявності), що надається інклюзивно-ресурсним центром (за умови здобуття загальної середньої освіти), індивідуальної програми реабілітації особи з інвалідністю (за наявності) утворює інклюзивну групу {Абзац перший пункту 6 із змінами, внесеними згідно з Постановою КМ № 765 від 21.07.2021}.

Гранична чисельність здобувачів освіти з особливими освітніми потребами в одній групі визначається з урахуванням індивідуальних особливостей навчально-пізнавальної діяльності такого здобувача освіти, спеціальності, пристосованості аудиторій тощо.

Для здобувачів освіти з особливими освітніми потребами зміст та обсяг навчально-виробничого процесу, строк навчання визначаються освітніми програмами та робочими навчальними планами закладу професійної (професійно-технічної) освіти, які за потреби можуть бути адаптовані для отримання знань, умінь та навичок відповідно до індивідуального навчального плану згідно з індивідуальною програмою розвитку.

Освітні програми, які використовуються для здобувачів освіти з особливими освітніми потребами, можуть мати корекційно-розвитковий складник.

Індивідуальний навчальний план здобувача освіти з особливими освітніми потребами розробляється за його участю або одного з батьків (чи інших законних представників), затверджується керівником закладу професійної (професійно-технічної) освіти та підписується ним або одним з батьків (чи інших законних представників).

Дотримання вимог стандартів у сфері професійної (професійно-технічної) освіти здобувачами освіти з особливими освітніми потребами забезпечується з урахуванням їх індивідуальних психічних, інтелектуальних, фізичних, сенсорних можливостей та у такій формі, яка для кожного здобувача є найбільш оптимальною.

З метою організації інклюзивного навчання здобувачів освіти з особливими освітніми потребами наказом керівника в закладі професійної (професійно-технічної) освіти в межах існуючої штатної чисельності створюється команда психолого-педагогічного супроводу.

До складу команди психолого-педагогічного супроводу залучаються педагогічні працівники закладу професійної (професійно-технічної) освіти, які працюють із здобувачем освіти з особливими освітніми потребами безпосередньо, зокрема майстри виробничого навчання або педагоги професійного навчання, асистент майстра виробничого навчання, асистент викладача, керівник фізичного виховання, інші педагогічні працівники відповідно до штату закладу професійної (професійно-технічної) освіти; представник адміністрації закладу професійної (професійно-технічної) освіти та інші фахівці (за потреби), а також за наявності керівник гуртка, перекладач-дактолог, завідувач гуртожитку, коменданти, вихователь, лікар, медична сестра.

Особистісно орієнтоване спрямування освітнього процесу забезпечують педагогічні працівники: асистент майстра виробничого навчання, асистент викладача (код ПК – 3330 Зміни № 10 до Класифікатора професій, затвердженій наказом Мінекономіки від 25.10.2021 № 810-21), які беруть участь у розробленні та виконанні індивідуального навчального плану здобувача освіти з особливими освітніми потребами, а також забезпечують адаптування навчальних матеріалів з урахуванням індивідуальних особливостей навчально-пізнавальної діяльності (ст. 28 і 45 Закону України «Про професійну (професійно-технічну) освіту» із змінами)

Супровід здобувачів освіти з особливими освітніми потребами можуть здійснювати батьки чи інші законні представники або особи уповноважені ними, соціальні працівники (робітники), волонтери (особи, діяльність яких спрямована на здійснення догляду за особами з інвалідністю та іншими особами, які через свої фізичні, матеріальні чи інші особливості потребують підтримки та допомоги) (постанова КМ України від 10.07.2019 № 636).

В умовах воєнного стану згідно рекомендовано упорядити освітній процес у закладах професійної (професійно-технічної) освіти (лист МОН № 1/12010-23):

- освітній процес в звичайному (очному) форматі може бути організовано тільки в тих закладах П(ПТ)О, у яких наявне укриття відповідно до Вимог з питань використання та обліку фонду захисних споруд цивільного захисту, затверджених наказом Міністерства внутрішніх справ України від 09.07.2018 №579 {Із змінами, внесеними згідно з Наказами Міністерства внутрішніх справ № 460 від 16.06.2020, № 440 від 19.07.2022};

- виконання теоретичної частини освітньої програми організувати з використанням технологій дистанційного навчання. МОН України у грудні 2022 року запустило платформу для дистанційного навчання «Професійна освіта онлайн» на якій розміщено 80 онлайн-курсів за 24 найпопулярнішими професіями. Рекомендуємо скористатися можливостями онлайн платформи під час організації освітнього процесу;

- для проведення практичної частини (виробничого навчання та виробничої практики) задіяти навчальні майстерні, лабораторії, полігони, а також місця відведені для проходження практики на підприємствах. У разі, якщо виробничу практику здобувачів професійної (професійно-технічної) освіти неможливо організувати у звичайному режимі або у своєму закладі П(ПТ)О, рекомендуємо створити можливість її проходження з використання технологій дистанційного навчання або використовувати навчальні майстерні, лабораторії іншого закладу П(ПТ)О, у тому числі в іншій області;

- для здобувачів освіти з особливими освітніми потребами зміст та обсяг навчально-виробничого процесу, строк навчання визначаються робочими навчальними планами закладу професійної (професійно-технічної) освіти, які за потреби можуть бути адаптовані для отримання знань, умінь та навичок відповідно до індивідуального навчального плану згідно з індивідуальною програмою розвитку (пункт 10 Порядку організації інклюзивного навчання у закладах професійної (професійно-технічної) освіти, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 10.07.2019 № 636);

- у разі неможливості організації освітнього процесу у зв'язку з воєнними діями на території, де розташований заклад П(ПТ)О, а також для забезпечення права на освіту здобувачів з числа внутрішньо переміщених осіб, пропонуємо керуватись [Положенням](#) про внутрішню академічну мобільність здобувачів професійної (професійно-технічної) освіти, які навчаються у закладах 26.03.2022 № 273). Для цього пропонуємо укласти угоди про співробітництво між базовими закладами П(ПТ)О та закладами П(ПТ)О-партнерами та обов'язково погодити з місцевими органами управління освітою.

- затверджено [Положення](#) про переривання навчання здобувачами професійної (професійно-технічної) освіти та надання їм академічної відпустки в умовах воєнного стану, надзвичайної ситуації або надзвичайного стану (особливий період) (наказ МОН України від 05.04.2023 № 394).

Бажаємо успіхів!
Все буде Україна!